

Dufková, Kristýna; Urošević, Vlada

Vlada Urošević: Pravdivá, ale nepřiliš pravděpodobná historie rodiny Pustopolských, domu u Vardaru a čtyř prstenů

Porta Balkanica. 2024, vol. 15, iss. 1-2, pp. [52]-57

ISSN 1804-2449 (print); ISSN 2570-5946 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81519>

Access Date: 10. 03. 2025

Version: 20250220

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADA UROŠEVIŤ:

PRAVDIVÁ, ALE NEPŘÍLIŠ PRAVDĚPODOBNÁ HISTORIE RODINY PUSTOPOLSKÝCH, DOMU U VARDARU A ČTYŘ PRSTENŮ

Kristýna Dufková

Влада Урошевиќ: *Вистинита но не многу веројатна историја за семејството Пустополски за куќата покај Вардар и за четирите прстени*

Jeden z významných makedonských spisovatelů a básníků. Narodil se 17. října 1934 ve Skopji. Kromě psaní beletrie se věnuje také literární a výtvarné kritice, je překladatelem a univerzitním profesorem. Je dopisujícím členem mezinárodní Académie Mallarmé v Paříži, řádným členem Evropské literární akademie, Makedonské akademie věd a umění, Makedonského centra Mezinárodního PEN klubu a Asociace spisovatelů Makedonie. Své básně publikuje od konce 50. let (kupř. sbírky *Еден друг град*, 1959, *Свездена терезија*, 1973, *Ризиците на занаетот*, 1993, *Безразборна лабораторија*, 2019 aj.), přiřazován tak bývá ke generaci básníků, jako jsou Radovan Pavlovski, Bogomil Đuzel, Petre M. Andreevski, Jovan Koteski či Aco Šopov a Gane Todorovski. První povídky publikuje na přelomu 60. a 70. let (*Знаци*, 1969, *Нокниот најтон*, 1972 aj.). Sbírka povídek *Нокниот најтон* bývá vedle sbírky *Чудна средба* Mitka Madžunkova považována za čistou fantastiku. V posledních sbírkách povídek Uroševič využí-

vá nelineární narativní struktury (*Париски приказни*, 1997). První Uroševičův román *Вкусот на праските*, vydaný v roce 1965, se označuje za postmoderní, fantasticko-mytologický román, a bývá tak řazen k románům *Тврдоглави* Slavka Janevského a *Големата вода* Živka Činga. Za zmínku stojí též jeho román *Можата роднина Емилија* (1994), který se odehrává v kulisách druhé světové války, vědecko-fantastický román *Дворскиот поет во апарат за летање* (1996), román o honbě za zlatem a pravdou *Дива лига* (2000), román o cestě do podsvětí *Невестата на змејот* (2008), román o kouzlu dětství v měnící se Skopji *Маџун* (2019) a román *Вистината но не многу веројатна историја за семејството Пустополски за куќата покрај Вардар и за четирите прстени* (2022), za nějž Uroševič získal cenu „Román roku 2022“ a z něhož vám, milí čtenáři, přinášíme ukázkou.

Děj románu *Pravdivá, ale nepřiliš pravděpodobná historie rodiny Pustopolských, domu u Vardaru a čtyř prstenů* se odehrává na přelomu 19. a 20. století v převratném období belle époque, plném společenských změn. Ze svých pařížských studií se do Skopje vrací Nikola, čerstvý lékárník nasáklý západním děním a moderními poznatky, které by rád uplatnil i ve své rodné vlasti. Vrací se do starých struktur své rodiny, ke svému otci Haralampiovi, matce Evdokiji a třem sestřenicím, do domu stojícího blízko blat a řeky Vardar. Než se Nikola stačí po svých cestách vzpamatovat, všimne si něčeho neobyčejného. V jednom z pokojů starobylého domu se objevuje podivná žena, které si je rodina sice vědoma, ale nikdo o ní ani s ní nemluví. Ale protože se je Nikola díky svým studiím schopen s ženou dorozumět francouzsky, dozví se, že rodinný dům skrývá tajemství, které osudy nynějších obyvatel proplétá nejen s pohnutou historií jejich rodu, ale také s příběhem zvláštního profesora egyptologie, s postavami Usira a Sutecha, se sudbou jedné bezhlavé mumie, s údělem temného Mefistofela, se záhadným mizením v blatech a s legendou o čtyřech bratrech a čtyřech prstenech.

s. 191–193

Nikola usedl ke stolu a začal psát dopis profesorovi egyptologie. Profesorovu pařížskou adresu našel na vizitce, kterou dostal už při svém prvním setkání s ním ve Skopji.

Po několika zdvořilostních frázích se dostal k otázce té podivné zásilky, která na adresu jeho otce přišla zároveň se zbožím z Egypta. Napsal, že prozatím je vše v pořádku, ale že by rád věděl, co s ní dál. Zmínil se o své návštěvě francouzského konzulátu a o svém zjištění, že dvě příjmení – příjmení profesorovo a jedné dámy z Francie, která se vdala za tureckého pašu a jíž patřil dům ve Skopji na břehu Vardaru, v němž teď sám bydlí, jsou shodná. „Jedná se jen o shodu jmen, nebo je možné, že jste s tou Francouzku v nějakém příbuzenském vztahu?“ Dále napsal, že vlastní portrét té dámy, ale o podobnosti s miniaturou umístěnou v profesorových kapesních hodinkách nedodal ani řádku. Nenapsal nic ani o dopise oné Francouzky. Rovněž se ani slovem nezmiňoval o představení v domě v Soluni, o své roli v něm, o zápletce, v níž figuroval Usir a Sutech, protože se domníval, že by ho to odvedlo od hlavního tématu. Mnohokrát poškrtil jednotlivá slova

i celé věty. Nechtěl se vyjadřovat příliš přímočaře, ale ani nejasně. Snažil se být diskrétní a otázky, na něž čekal odpověď, pokládat za obaleně. Několikrát dopis přepisoval, dodatečně objasňoval a vynechával výrazy, o kterých se domníval, že nejsou adekvátní. Nakonec dospěl k verzi, s níž byl spokojen. Vsunul dopis do obálky, nadepsal adresu a dalšího dne, při cestě do práce, ho odnesl na poštu.

Jakmile otevřel lékárnou, vešla nějaká dívka. Poznal ji. Byla to vnučka dervišského šejka.

Přistoupila k němu, odněkud vydala svazek a podala ho Nikolovi.

„Můj děda nemůže přijít, ale posílá ti tohle. Máš ho nosit při sobě, protože ho budeš potřebovat,“ odrecitovala naučené věty, otočila se a vyběhla ven.

Nikola odmotal svazek. Uvnitř v malém koženém pytlíčku, obmotaném tenkým řemínkem, se nacházel kousek papíru, na němž byly nakreslené čtyři pentagramy a okolo nich několik slov napsaných arabským písmem. „Talisman,“ pomyslel si Nikola. Váhavě postál a pak si navlékl řemínek kolem krku a talisman si schoval pod košili. „A bon chat, bot rat,“ vytanulo mu na mysli francouzské přísloví, v němž se obrazně říká, že útočník si hledá odpovídajícího protivníka, a jež se, bůhví z jakých příčin, hodilo na nastalou situaci.

Odešel do jedné ze zadních místností, vzal si několik papírových krabic a odnesl je nahoru do pokoje, kterému říkal „laboratoř“. Tam sušil velké listy rostliny, v jeho knihách nazývané *Chrysanthemum cinerariifolium*, které mu přinesli obyvatelé horských vesnic. Vysušil-li je dobře, roztloukl-li je na prach a naplnil-li oním prachem krabičky, mohl je prodávat jako ověřený prostředek proti blehám.

Když se vrátil s naditými krabičkami do hlavní místnosti lékárny, uslyšel venku nějakou vřavu. Přistoupil k výloze, vyhlédl a spatřil příčinu: skupina bosých dětí za sebou po prostředku cesty triumfálně vlekla na provázku za ocas uvázanou ohromnou polomrtvou krysu. Uštvaný hlodavec se snažil drápky zachytit za některý z kamenů dlažby, z posledních sil se škrábal a převracel, hledaje způsob, jakým by se osvobodil. Jedno z dětí ho čas od času nakoplo. Za krysou na dlažbě zůstávala krvavá stopa. Učedníci a pomocníci vylézali z obchodů a na uliční baviče, náležitě pyšné na svůj úlovek, házeli drobáky.

s. 266–267

Na čaršiji se Nikola potkal s jedním ze synů zlatníka Mehmeda.

„Ne, ani náhodou,“ odmítl chlapec, když mu Nikola připomněl, že ještě dluží za zlatníkův prsten, který od něho odkoupil. „Řekl nám, že to byl dárek. V žádném případě nepřijmeme žádné peníze. Rozhodně ne, tak nám to řekl. Byl to dárek.“

„Tenkrát, když jsem byl u něj ve zlatnictví, mi vyprávěl nějaký příběh o prstenech...“

„Nám ho vykládal taky, a kolikrát. O těch čtyřech bratřech a čtyřech prstenech... Moc jsme tomu nerozuměli... Ptali jsme se, co to znamená. Řekl nám, že bez dobra není zlo a bez zla není dobro. Tak nějak. A že dobro a zlo si bývaly bližší, než si myslíme. Je možné to tak chápat, ale stejně...“ zlatníkův syn pokrčil rameny. „Ten, kdo bude mít zase všechny čtyři prsteny, ten to pochopí,“ dodal na závěr.

s. 302–307

Jednoho dopoledne, zrovna když Alila do lékárenských polic zarovnávala nejrůznější škatulky a lahvičky a Nikola obsluhoval zákazníky, projely kolem lékárny kočáry plné rozjařených lidí. Zarachotil nejprve jeden, druhý a za nimi další. V posledních vozech se se svými trumpetami vezli romští muzikanti. Zurly pištěly a bubny dorážely. Čaršija ožila. Z obchůdků vybíhali učedníci, pokřikovali po kočárech dvojsmyslné průpovědky a ukazovali neslušná gesta. Štamgasti, kteří už od rána seděli nad svou štamprlí rakije, vylézali z hospod a mezi dveřmi plkali o té nenadálé veselici. Žebráci se, nedbajíce svých předstíraných postižení, snažili kočáry doběhnout ve víře, že tak utrží nějakou tu grešli.

„Svatba,“ pronesl Nikola. „Podivné... ve všední den...“

„To není svatba,“ zavrtěla hlavou Alila. „Vepředu nebyla nevěsta. Neměla by sedět v prvním kočáře? A v bílém?“

Vřava se vzdalovala, randál utíchal, až nakonec už nebylo slyšet vůbec nic.

Za okamžik se ozvaly výstřely.

Čaršija se rázem proměnila: touha zúčastnit se onoho veselí zmizela, jako kdyby snad nikdy neexistovala. Po ulicích se bleskurychle rozlétly znepokojivé zprávy, aniž by bylo zjevné, kdo byl jejich původcem. Obchodníci hulákali na své uředníky a bez meškání schovávali venku vystavené zboží. Dřevěné rolety se s rachocením stahovaly a zákazníci, ale i pobudové, kteří dosud jen beze spěchu korzovali kochající se výlohami, vzali nohy na ramena a utkali se schovat.

Četnost výstřelů se stupňovala a pak se, jako nějaké vyvrcholení, ozvalo několik výbuchů. Skla výkladů se zatřásla.

Obchody byly zavřené, ulice opuštěné, nad čaršijí visela těžká nehybnost, plná předtuch.

„Co to bylo?“ ozvala se starší žena, která si přišla pro lék na artritidu. „Nepřišlo náhodou z Cařihradu nějaké nařízení, aby se zatočilo s těmi bídáky?“

Nikola se chopil své, pro všechny případy připravené kožené brašny, kde měl obvazy a dezinfekci, a vykročil ke dveřím.

„Poslouchej,“ obrátil se na Alilu, „vyprovod' zákazníky a zamkni za nimi dveře. Pak se schovej dozadu a počkej tam na mě. A nikomu neotvírej!“

„Bojím se tu zůstat,“ šeptla Alila, „nenechávej mě samotnou.“

Nikola se zarazil a pak si na něco vzpomněl. Zpod košile vytáhl na řemíncích visící kožený váček – šejkův amulet – a pověsil ho Alile na krk.

„Tohle tě ochrání,“ řekl jí. Objal ji a vyšel ven. Rozhlédl se a pak vyrazil směrem, odkud se ozývaly výstřely.

Prošel několika téměř prázdnými ulicemi, a když došel až k policejní stanici, zastavil ho.

„Dál ani krok!“ křikl na něj policista, který stál na rohu. „Zpátky! Rozumíš? Zpět!“ namířil puškou.

Nikola se pokusil projít jinudy, ale všude byly stráže. Ve vedlejších uličkách už postávaly hloučky zvědavců a směňovaly si zaslechnuté zkazky. Přetvářely je, dle své fan-

tazie upravovaly a pak je posílaly dál. Odněkud se zjevil Danilčo.

„Útok na policejní stanici,“ zašeptal Nikolovi s výrazem dobře informovaného člověka. „Bomby! Oddělali ty, co to způsobili, ale zařval i jeden policajt. Jsou tam nějací ranění. Nejdřív se střílelo a pak – dynamit!“

„Počkej, počkej, pomalu,“ přerušil ho Nikola. „Pojď kousek stranou. Táhle. Kdo na koho zaútočil. Hezky popořadě, beze spěchu.“

A tak mu Danilčo začal vyprávět, dodávaje velké množství detailů, o kterých si Nikola nebyl jist, zdali je Danilčo skutečně slyšel, nebo si je vymyslel. Jak kočáry, které s hlasitým muzícováním projížděly nejprve čaršijí, zastavily před policejní služebnou, jak z nich vystoupili tři lidé a vydali se ke vchodu budovy. Jak jeden z nich vytáhl zpod peleríny dva revolvery a začal střílet.

„Byly to dva naganty a on z nich střílel prostě jen tak, z obou najednou, ani nemířil, s rukama takhle ohnutýma,“ Danilčo ukazoval, jak onen muž revolvery svíral.

„Dobře, a pak?“ netrpělivě se ptal Nikola.

Danilčo pokračoval ve svém vyprávění. Jak se ti romští muzikanti, kteří byli najati na nějakou veselici, ihned rozprchli, jak kočí obrátili kočáry a pobídli koně, jak se lidé, kteří tudy procházeli, vcukuletu ukryli, kam kdo jen mohl, a jak ti dva, kteří doprovázeli toho prvního, zapálili doutnák dynamitu („ten, který používají horníci, když dobývají rudu,“ vysvětloval) a vyběhli k policejní stanici. Jak policisté, kteří drželi stráž u dveří, byli bez meškání zastřeleni, a ti, kteří až doposud setrvali uvnitř, vyběhli ven s puškami.

„A pak začala skutečná řež, ryk a řev,“ dostal se do ráže Danilčo. Dodal, že tu byli ranění a mrtví a že ti s dynamitem metali kulky všude. Nakonec ale, když policisté zalehli na zem a začali střílet, ti dva i ten se dvěma revolvery skončili jako řešeta.

„Co to bylo za útočníky, že za bílého dne mohli napadnout policii?“ přerušil Nikola Danilčův detailní popis útoku.

„Někdo říká, že to byli komiti, kteří sestoupili z hor; někdo zas, že to byl někdo jiný, prý ti, kterým se říká anarchisti, že prý přišli ze Soluně, aby udělali ve městě bordel, a někdo říká, že to byli Arméni – že prý s Turkama mají nějaké nevyřízené účty – kdo ví. Ale hlavně – všichni

umřeli, rozstřílení jako řešeta, a ti s dynamitem jsou rozcupovaní. Sami se nechali rozmetat. Buď úmyslně, nebo jim to prostě vybuchlo v ruce. Rozlétili se na malé kousky.“

Tím vyčerpal Danilčo všechny své znalosti a jal se příběh vypravovat dalším lidem, ale Nikola ho zadržel.

„Počkej, nespěchej. Poslouchej mě – bylo by lepší, kdyby ses tu nemotal. Mohli by začít hledat komplice, a to je pak lepší se zdekovat,“ zpracovával netrpělivého Danilča. „Řekni, víš ještě něco?“

„No, vlastně,“ vzpomněl si Danilčo, „řká se, že i náčelník policie, ten Favzi-beg, byl raněn. To mi řekl jeden strážník.“

„Běž domů a zůstaň tam, tohle by mohlo skončit špatně,“ doporučil mu Nikola.

Danilčo chvíli váhal, jestli má jít hledat nové posluchače, nebo jestli má poslechnout radu a jít domů, a Nikola vyrazil ke stanici. Před budovou se to hemžilo policajty a i okolo, na malém placu, ze kterého vybíhaly jednotlivé uličky, leželi mrtví, pokrytí nějakými špinavými hadry. Uprostřed toho rynku bez jakéhokoliv účelu ležela obří hlávka zelí, která se vykutálela z tašky někomu, kdo se zbrkle snažil zachránit před tou řeží. Několik policistů před vchodem do budovy chrstalo z kýblů vodu, aby tak smylo krev rozlitou po dlažbě. Jakýsi oficír chodil od jedné pokryté kupky ke druhé, odkrýval zkrvavené hadry, díval se na těla a zapisoval si něco do notýsku.

„Kampak?“ zeptal se strážník.

„Jsem lékárník,“ odpověděl Nikola. „Mohl bych pomoci.“

„Pust' ho,“ ozval se jiný policista, „já ho znám.“

Všechna okna velkého předpokoje byla rozbita. Úlomky skla byly rozestlány po zemi a pod botami vojáků a policistů se ještě více rozdrobovaly. Uprostřed té velké místnosti, na velkém stole pokrytém šedou vojenskou dekou, ležel Favzi-beg. Hlavu měl namísto polštáře podepřenu na několikrát svinutým vojenským kabátem a přes nohy mu ležel druhý. Uniformu potřísněnou krví měl svlečenu – jen halenu měl rozcapenou a košili vyhrnutou. Nad jeho tělem postávali dva lékaři, které Nikola znal – starší byl Žid, ten druhý, mladší, byl Řek, a byli to bezpochyby nejlepší lékaři ve městě. Ruce měli zamazané krví, jak se velký-

mi kusy vaty a obvazy snažili zastavit krvácení z břicha. Když k nim Nikola přistoupil, poznali ho a pokývali na něj.

„Můžu nějak pomoci?“ ptal se Nikola.

„Bylo by dobré mu píchnout injekci morfina, jestli nějakou máš. To je to jediné, co můžeme dělat. Sám vidíš, jak na tom je.“

Nikola z tašky vyndal ampulku, které urazil vršek. Když zabodl jehlu do Favzi-begovy ruky, beg otevřel oči.

„To ti udělá dobře,“ chlácholil ho Nikola.

„Děkuji, že jsi přišel,“ zamumlal Favzi-beg. „Příteli.“

Pak zavřel oči a zkrivil ústa. Ačkoliv trpěl bolestmi, snažil se ani nehlesnout.

Nikola poodešel do rohu místnosti, aby měli lékaři prostor. Ještě pořád tu byla cítit směs vřavy a údivu z toho, co se stalo. Ve dveřích pokoje do sebe vrazili policisté, kteří vstupovali, s těmi, co odcházeli. Jedni hledali náčelníky, aby zahlásili, co se děje venku, druzí vybíhali ven s nařízenými, co je potřeba udělat. Nikolovi nikdo nevěnoval pozornost.

V tu chvíli vešel jeden oficír, pohlédl na Favzi-bega a pak odtáhl lékaře do rohu, kde stál Nikola.

„Máme příkaz poslat bega ihned speciálním vozem do nemocnice v Soluni,“ řekl úsečně. „Je třeba ho připravit na transport.“

Mgr. Kristýna Dufková, Ph.D. (nar. 1986)

Narozena na pomezí Lašska a Valašska. Vystudovala český jazyk a literaturu, výtvarnou výchovu a lingvistiku. Překládá především z makedonštiny. Vytváří titulky. V současnosti vyučuje na Univerzitě v Glasgow a na Slezské univerzitě v Opavě. Zajímá se o slovesnou i vizuální tvorbu, o jazyky i kultury Balkánu. Nejradši si zpívá úryvky z Kutavičiosových Bran Jeruzaléma a jiných skladeb plných disonance.

„To bohužel nebude možné,“ odvětil jeden z lékařů. „Umírá.“

Oficír se zarazil.

„Je nám to líto,“ pronesl starší lékař. „Tohle jsou jeho poslední vteřiny.“

Obklopili ležícího Favzi-bega. Nikola stnul vedle lékařů. Tvář raněného i přes účinek morfia vyzařovala bolest. Jeho dech byl mělký a v jeden okamžik už ani nebylo možné poznat, zda se vůbec hrudník plní vzduchem. V následujícím okamžiku tělo ztuhlo, přes tvář projel nepatrný záchvěv a pak už tu nebyl ani nejmenší náznak života.

„Tak. To je vše,“ poznamenal starší lékař. „Víc jsme dělat nemohli.“

s. 323

Když Nikola a Alila za soumraku postávali před vchodem do domu, všimli si ptáků, kteří přelétali nízko okolo střechy. Jejich křídla se mihotavě třpytila.

„Vlaštovky se vrátily,“ zaradovala se Alila. „Stěhují se zpátky do svých starých hnízd.“

„Je to tak,“ usmál se Nikola a objal ji. „Vracejí se vždycky v polovině dubna. Otec říkával – jaro může být jakékoliv, ale vlaštovky jsou vždycky patnáctého dubna zpět ve Skopji. Hledají svá stará hnízda, vracejí se.“

„A odkud?“

„Z...“ zarazil se Nikola a zamyslel se hledaje vhodné slovo. „No, odtamtud, z Afriky.“ A nakonec se přece jen odvážil: „Z Egypta, myslím. Tam odněkud.“

V soumraku potemnily listy na stromech a oblak, který přispěchal, v sobě nesl něco zeleného, vlažného, byl cítit rozkopanou zemí a tělem, které dlouho setrvalo pod vlněným oblekem a najednou bylo odkryto.